

הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009	18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003

5.2 חלופות למעצר עד לתום ההליכים

א. מבוא

1. סעיף 21(ב)(1) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים)¹ קובע:

"בית המשפט לא יתן צו מעצר... אלא אם כן נתקיימו גם אלה:

(1) לא ניתן להשיג את מטרת המעצר בדרך של שחרור בערובה ותנאי שחרור, שפגיעתם בחירותו של הנאשם, פחותה".

2. בית המשפט העליון פירש הוראת חוק זו כך שבכל מקרה שבו קיימת חלופה הולמת למעצר יש להעדיפה על פני מעצר בפועל.

3. כיוון שכך, על התביעה להיערך ולהתכוון למקרים שבהם יעדיף השופט לקבוע חלופה למעצר בניגוד לבקשת התביעה לעצור את הנאשם עד לתום ההליכים נגדו. על מנת שבתנאי השחרור יהיה כדי להשיג את "מטרת המעצר" - כנדרש בחוק - הכרחי לבדוק את התנאים הספציפיים המוצעים כחלופה למעצר מבעוד מועד.

4. במקרים שבהם נראה לתובע כי השופט נוטה שלא לעצור את הנאשם, אלא מתכוון לנקוט בדרך של קביעת חלופת מעצר, יש לעמוד על קביעת תנאים חלופיים ממשיים, שיהיה בהם כדי להשיג את מטרת המעצר, כגון הפקדת סכומי ערבות גבוהים, מעצר בית במקום מרוחק, איסור על יצירת מגע עם קורבן העבירה וכיו"ב. יש לעמוד על הפקדת מזומנים כתנאי לשחרור בערובה, ולהימנע ככל הניתן מלהסתפק בהפקדת ערבות צד ג' או ערבות עצמית בלבד. זאת, נוכח ביטול סעיף 48(א)(1) לחוק סדר הדין הפלילי², אשר קבע כי החלטה על חילוט הערובה דינה כדין פסק דין במשפט אזרחי לטובת המדינה. לפיכך, יש להיות מודעים לקושי הקיים בחילוט ערבויות הניתנות בכתב ערובה בלבד, להפנות את תשומת לב בתי המשפט לקושי זה, ולעמוד, במקרים בהם נדרשת ערבות אפקטיבית להבטחת תנאי שחרור, על ערובה המגובה בהפקדה כספית או ערבות בנקאית, שניתן לחלטן בפועל.

5. להלן תפורטנה הנחיות המתייחסות למספר חלופות אופייניות למעצר. בגדר ההנחיות תפורט שורת נושאים, אשר יש לוודא כי בית המשפט ישים ליבו אליהם בטרם תקבע חלופה למעצר. המדובר בשורת נושאים, אשר הפרקליט יכול לנסות לבררם בעצמו, ולחילופין, עליו לבקש

¹ חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996, ס"ח 338.

² חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, ס"ח 43.

הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009	18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003

מבית המשפט כי ידרוש מן הסניגור המצאת המידע הנדרש בעניינים אלה בטרם תאושר חלופת המעצר.

ב. מעצר בית בבית הנאשם

6. מקום שמוצע על ידי הסניגור מעצר בית בבית הנאשם, יש לבחון בראש ובראשונה האם מעצר שכזה יכול להשיג את המטרה שלשמה נועד, הן מבחינת הפסקת הפעילות העבריינית ומניעת עבירות נוספות (לדוגמא, כאשר מדובר בסוחר סמים או בזייפן, שמקום עיסוקו בביתו, אין זה סביר להשאירו במקום העסק); והן מבחינת מניעת סכנה ליושבי הבית (לדוגמא, כאשר מדובר בבעל מכה או בנאשם בהתעללות בקטין, והנפגע הפוטנציאלי גר בבית, אין להסכים לכך שהחשוד ישהה במקום שבו הוא ממשיך להוות סכנה).

ג. מעצר בית שלא בביתו של הנאשם

7. מקום שמוצע על ידי הסניגור מעצר בית שלא בביתו של הנאשם, יש לוודא ולבדוק במידת האפשר, את הנושאים הבאים:

א. יש לוודא שלפני מתן החלטת המעצר יהיו בפני בית המשפט שמו של "המארח" וכתובתו.

ב. יש לברר פרטים על זהותו של המארח, ובין היתר - האם אין הוא עבריין בעצמו; והאם הוא נכון, ראוי ומסוגל לעמוד בנטל שהוא נוטל על עצמו.

ג. יש להזמין את המארח לדיון בבית המשפט, כדי לברר האם הוא מסכים להשגיח על הנאשם במשך התקופה הממושכת של ניהול המשפט; לוודא כי הוא מכיר את הנאשם ויודע במה הוא מואשם; לוודא כי ידוע לו שהוא מארח את הנאשם מכח צו של בית המשפט; וכי ידוע לו שאירוח הנאשם עשוי להיות כרוך בביקורות פתע של המשטרה בכל שעות היממה.

ד. כאשר המארח אינו מתייצב בבית המשפט, אין להסתפק במכתב המוגש מטעמו, ורצוי לברר, במידת האפשר, כי המכתב אכן מקורי וכי המארח מודע לכל האמור לעיל. במקרים לא מעטים, העלה בירור טלפוני של התובע עם המארח, כי הלה אינו מוכן להכניס את הנאשם לביתו ליותר מימים ספורים, או כי לא ידע שהאיש מואשם בעבירה חמורה, או כי המארח הסכים לאירוח מאחר שממילא אינו נמצא בביתו וכדומה.

ה. יש לדרוש שהמארח יהיה גם ערב לנאשם, כדי שיהיה לו תמריץ ברור לדאוג למילוי תנאי החלופה.

הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009	18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003

- ו. בנוסף, יש לוודא כי הכנסת הנאשם לביתו של המארח אינה מסכנת את יושבי הבית האחרים (למשל, כשמדובר בעבריינין מין).
- ז. יש לוודא כי המארח מסוגל להשגיח על הנאשם וכי הוא מודע לחובתו לדווח על הפרת תנאי מעצר הבית על ידי הנאשם אם יהיה צורך בכך.
- ח. יש לשאוף כי מעצר הבית יהיה במקום מרוחק עד כמה שניתן מסביבתו הטבעית של הנאשם, על מנת להרחיקו מהסביבה העבריינית המוכרת לו.
8. אם הפרטים דלעיל לא בוררו די צרכם בטרם הדיון, ולא הובאו נתונים מניחים את הדעת על ידי הסניגור במהלך הדיון, יש לבקש דחיית ההחלטה, באופן שיאפשר לתביעה או למשטרה לברר את הפרטים דלעיל ולוודא את התאמת החלופה לנסיבות העניין.
9. כאשר מעצר הבית המוצע הינו במוסד כלשהו (לדוגמא: ישיבה, מוסד לילדים, מוסד לגמילה, בית מלון וכד''). יש לברר את כל הבירורים המפורטים בסעיף 7 דלעיל, בשינויים המחוייבים לגבי המוסד. כמו כן, יש לעמוד על כך שיהיה אדם **מסויים** השייך למוסד, שיהיה אחראי באופן אישי לקיום תנאי מעצר הבית בתחומו של המוסד.
10. לעניין זה ניתן להסתמך, בין היתר, על הפסיקה בעניין **סורוצקי ובעניין עבד אלקאדר**.³
11. בעבר התגלתה נטייה של כמה בתי משפט לאפשר לנאשמים לשהות בעיר אילת כחלופת מעצר, עד כי עולה חשש שהעיר תהפוך לכעין "עיר מקלט" לעבריינים. מובן כי אין להסכים למגמה זו; ואם אין לנאשם קשר טבעי לעיר אילת אין להסכים שיששה בה כתחליף למעצרו רק משום ריחוקה ממרכז הארץ.

ד. מעצר בית הכולל יציאה לעבודה

12. כאשר עומד על הפרק מעצר בית הכולל אפשרות לצאת לעבודה, יש לוודא:

- א. כי הנאשם אכן עובד במקום העבודה שעליו הצהיר.
- ב. כי המעביד מודע לכך שהנאשם חייב להיות בשעות מסויימות במקום העבודה ובו בלבד, וכי יש לו אפשרות להשגיח על הימצאות הנאשם בעבודה בשעות אלה.

³ בש"פ 819/93 מדינת ישראל נ' סורוצקי, פ"ד מז(1) 371 (1993);
בש"פ 5772/94 מדינת ישראל נ' עבד אלקאדר, פ"ד מח(4) 772 (1994).

הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009	18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003

ג. כי המעביד מודע לתנאי השחרור של הנאשם, ומוכן להתחייב להשגיח עליו במהלך שעות העבודה.

ה. מעצר בית בפיקוח חברת שמירה פרטית

13. במקרים חמורים, שבהם קיים חשש ממשי לשלום הציבור מהנאשם או חשש להימלטותו, יש לעמוד על מעצרו. חברת שמירה איננה מהווה תחליף ראוי למעצר.

14. בהקשר זה ניתן להפנות לפסיקות בית המשפט העליון, שבה נקבע כי אין להתיר חלופה של השארת הנאשם במעצר בית בהשגחה של חברת שמירה פרטית; וזאת מכיוון שיש בכך משום העברת האחריות על המעצר מגוף שלטוני לגוף פרטי, שאין עליו פיקוח ומרות (ראו עניין **ארזי**⁴).

ו. מעצר בית במסגרת צבאית

15. מפעם לפעם מורה בית המשפט על כך שחייל העומד לדין בפניו ישהה במהלך המשפט במסגרת הצבאית, כחלופת מעצר; וזאת ללא שהתקבלה קודם לכן עמדת רשויות הצבא בנושא; ראו עניין **אמסלם**⁵.

16. החלטה מעין זו יוצרת קשיים רבים. ראשית, כאשר מדובר בנאשם אליס, קיים חשש שנוכחותו בקרב חיילים אחרים תפגע בתחושת הביטחון האישי שלהם. שנית, יש בכך כדי לפגוע במשמעת הצבאית ובמורל הצבאי. שלישית, מפקדי החייל אינם ערוכים להקפיד על קיום תנאי השחרור על ידי הנאשם, והחלטת בית המשפט עלולה להימצא מסוכלת. רביעית, מפקדי החייל אינם מעורים בדרך כלל בפרטי המשפט ואינם מכירים מספיק את פרטי הפרשה כדי שיוכלו לפקח על החייל באופן הולם. חמישית, עומס העבודה המוטל על המפקדים בצה"ל איננו מאפשר להם להתפנות לעיסוק זה מבלי שהדבר יבוא על חשבון תפקודה השוטף של היחידה.

17. על אף האמור לעיל, קורה מפעם לפעם שמוגשת לבית המשפט "הסכמה" של מפקדו הישיר של הנאשם, שהנאשם ישהה בבסיס שבאחריותו כחלופת מעצר. דא עקא, שמפקדים אלה אינם מוסמכים ליתן הסכמה זו בשם צה"ל, שכן הגורם האחראי בנושא זה מטעם צה"ל הנו היועץ המשפטי של מפקדת קצין משטרה צבאית ראשי **בלבד** (טל': 03-5696710). על כן, רק גורם זה או גורם אחר כפי שייקבע על ידו, רשאי להביע את עמדת רשויות הצבא בנושא חלופת המעצר.

⁴ בש"פ 1064/92 מדינת ישראל נ' ארזי (לא פורסם, 5.3.1992).

⁵ בש"פ 144/99 אמסלם נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 14.2.1999).

הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009	18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003

18. אשר על כן, על פרקליט המטפל בתיק שבו עומד לדין חייל, ובית המשפט שוקל להורות על החזקת החייל במסגרת הצבאית כתחליף מעצר, להבהיר לבית המשפט כי עמדתו הנחרצת של צה"ל בעניין זה הינה שלילית, וזאת בהתבסס על הנימוקים המפורטים לעיל. כן יש להבהיר כי "מכתב הסכמה" מטעם מפקד כזה או אחר הינו חסר כל תוקף, שכן ההסכמה צריכה להינתן על ידי יועמ"ש מקמצי"ר, על פי נוהל עבודה שנקבע בנושא.

19. אם בית המשפט איננו שועה לעמדה זו, יש לבקש ארכה בדיון, כדי לקבל עמדה עדכנית של רשויות הצבא בנושא, ולפנות לשם כך באופן מיידי ליועמ"ש מקמצי"ר. בפניה ליועמ"ש מקמצי"ר יש לצרף העתק מכתב האישום, פרוטוקול הדיון בבית המשפט וההצעה לחלופת מעצר המחייבת התייחסות. יועמ"ש מקמצי"ר, או גורם אחר כפי שייקבע על ידו, יבחן את הבקשה במהירות הראויה והנדרשת, יערוך את הבירורים הנחוצים מול רשויות הצבא הנוגעות בעניין, ויביע את עמדת צה"ל בסוגיית חלופת המעצר עבור הנאשם במסגרת הצבאית.

20. אם עמדת המדינה נדחית ובית המשפט מורה על החזקת הנאשם במסגרת צבאית כתחליף מעצר, יש לשקול הגשת ערר על ההחלטה, ולו מטעם זה בלבד. בכל מקרה יש לעדכן את הפרקליטות הצבאית לגבי ההחלטה שהתקבלה על ידי בית המשפט.

21. נוהל העבודה המפורט לעיל, אשר גובש על ידי הפרקליט הצבאי הראשי וראש אגף כוח אדם בצה"ל, נועד להבטיח שמירה על מדיניות אחידה של הצבא, ושלא תתקבלנה החלטות המורות על חלופת מעצר במסגרת צבאית, מבלי שניתנה לרשויות הצבא האפשרות לשקול את המשמעויות המתחייבות מכך.

22. לעניין זה ראו גם מכתב פרקליטת המדינה מיום 16.8.1998 ומכתבי הפצ"ר מיום 19.6.1996 ומיום 8.9.1997.

ז. איסור יציאה מן הארץ

23. בנוסף לכל אחת מחלופות המעצר שפורטו לעיל, יש לשקול בכל מקרה אם אין מקום לבקש לאסור את יציאתו של הנאשם מן הארץ, מפאת החשש כי לא יתייצב לבירור משפטו ולריצוי עונשו (אם ייגזר עליו עונש). יש לשקול הטלת מגבלה זו גם אם לא מצטרפת אליה חלופת מעצר נוספת.

24. יחד עם זאת, יש לזכור, כי לא כל חשש לאי התייצבות מצדיק הגבלת חופש היציאה מן הארץ, וזאת בהתחשב באופיה החוקתי של הזכות לצאת מהארץ, כהיבט של חופש התנועה. זכות זו

<p>הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים</p>	<p>הנחיות פרקליט המדינה</p>
<p>עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009</p>	<p>18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003</p>

אף מעוגנת בסעיף 6 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו⁶. על פי הפסיקה, רק אפשרות סבירה או ודאות קרובה לאי התייצבות הנאשם למשפט - ועדיין לא הוכרע איזה מבחן מבין שניים אלו ישים לעניין זה - מצדיקה הוצאת צו איסור יציאה מהארץ.

25. עוד נקבע בפסיקה, כי גם אם קיימת אפשרות סבירה או ודאות קרובה לכך שהנאשם לא יחזור לישראל למשפט, עדיין ראוי לבחון אם לא קיימים אמצעים חמורים פחות מאיסור יציאה מן הארץ, היכולים להבטיח את התייצבותו - כגון הטלת ערובה מתאימה, אשר תקטין את סיכויי אי החזרה; ראו: עניין **בינקין**⁷.

26. לפיכך, יש לשקול בכל מקרה לגופו, מהי רמת החשש לאי התייצבות הנאשם לדיון בעניינו אם יורשה לו לצאת מהארץ; מה הביסוס העובדתי לחשש זה; והאם אין דרך סבירה אחרת להבטחת התייצבותו של הנאשם. רק אם ימצא כי יש בסיס לחשש כי יציאתו מהארץ תמנע את בירור משפטו - וזאת ברמת הוודאות הנדרשת; וכי אין דרך תמורה פחות שתבטיח השגת תוצאה זאת, יבקש התובע את איסור היציאה מן הארץ, תוך העלאת הנימוקים לכך.

ח. סיכום

27. את הבדיקות דלעיל יש לבצע גם כאשר לדעת הפרקליט המופיע בתיק אין כלל מקום להסכים לאלטרנטיבה למעצר, שכן לא תמיד מסכימים בתי המשפט, הן בערכאה הראשונה והן בערכאת הערעור, עם השקפותינו ביחס לצורך במעצר מלא. במקרים אלה, הבאת המידע בעניין העדר חלופה מתאימה למעצר עשויה להכריע את הכף לטובת מעצר מלא, או לפחות לגרום לכך שתיקבע חלופה סבירה למעצר.

28. יש לשאוף לכך שבדיקת תנאי מעצר הבית תעשה בטרם מתן החלטה על ידי בית המשפט בנדון ובמקרה הצורך יש לבקש דחיית הדיון, באופן שיאפשר הבדיקה. אם ניתנה החלטה שיפוטית בדבר מעצר בית לפני שנבדקה התאמתו, יש לבקש עיכוב ביצועה של החלטה לפרק זמן שיאפשר השלמת הבדיקה. אם בית המשפט מסרב לעיכוב, יש לבדוק את התאמת החלופה, ואם מתברר כי אין היא הולמת ונתגלה מידע שלא היה בידיעת בית המשפט, יש לשקול פניה לבית המשפט המתאים בבקשה לעיון חוזר או בערר על החלטה.

29. כאשר מועלית הצעה לחלופה למעצר על ידי החשוד או בא כוחו עוד לפני הדיון המשפטי, יש להשתדל לערוך את הבדיקות המפורטות לעיל עוד לפני קיום הדיון, אלא אם כן הסיכוי שההצעה תתקבל על ידי השופט הינו נמוך ביותר.

⁶ חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, ס"ח התשנ"ב 150.
⁷ בשי"פ 6654/93 **בינקין נ' מדינת ישראל**, פ"ד מח(1) 290 (1993).

הנחיה מס' 5.2 - חלופות למעצר עד לתום ההליכים	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: י בטבת התש"ע, 27 דצמבר 2009	18 דצמבר 1989; 7 מרץ 1993; 2 ינואר 1994; 27 אוקטובר 1994; 25 יוני 1996; 8 מרץ 1998; 19 אוגוסט 1998; 13 פברואר 2001; 1 ינואר 2003

ט. המלצה על הגשת ערעור

30. מקום שלדעת הפרקליטות יש מקום להמליץ על הגשת ערר על החלטת בית המשפט, יש למסור על כך מיידית בהודעה טלפונית לפרקליט המטפל בנושא בלשכה הראשית, וכן להעביר בפקס את כתב האישום, בקשת המעצר וההחלטה, על מנת שניתן יהיה להיערך להכנת הערר. כמו כן, יש להעביר בהקדם האפשרי את התיק ופרוטוקול הדיון, בצירוף שם הסניגור וכתובתו, שם הפרקליט המטפל בתיק ומס' הטלפון שלו בבית, וכן מכתב לוואי המפרט את עיקרי העובדות והשתלשלות העניינים בתיק, כולל תוצאות בדיקת החלופות למעצר.